

Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė

Parodos pėdsakais: tekstai apie 1934–1935 m.
lietuvių ir estų tradicinių amatų parodas
Jungtinėse Amerikos Valstijose

1934–1935 m. JAV prekybos centruose (Niujorke, Filadelfijoje, Čikagoje, Baltimorėje, Klivlande, Mineapolyje ir kitur) buvo surengtos Lietuvos ir Estijos meistrų tradicinių amatų parodos-mugės. Tai vienas ryškesnių, tačiau nepakankamai lietuvių dailėtyroje nušviestų kultūros įvykių. Ketvirtuo dešimtmečio archyviniai ir rašytiniai šaltiniai atskleidžia nevienareikšmį to paties reiškinio vaizdą. JAV lietuvių ir nepriklausomos Lietuvos spauda akcentavo reprezentacinį šių parodų aspektą ir komercinę naudą, o archyviniai dokumentai (išlikęs susirašinėjimas tarp institucijų ir atsakingų asmenų) atskleidžia ne tokias sklandžias parodų rengimo peripetijas – vėluojančias kūrinių siuntas, abejones dėl meninės eksponatų kokybės, finansinius nuostolius, JAV prekybininkų nepasitenkinimą bendradarbiavimu ir kita. Straipsnyje apžvelgiamas skirtinguose rašytiniuose šaltiniuose nušviečiamas 1934–1935 m. Lietuvos ir Estijos tradicinių amatų parodų JAV vaizdas, bandoma atsekti, kokį parodų ciklo paveikslą formuoja rašytinis žodis, ką pateikiama informacija byloja apie dailių amatų padėtį tarpukario Lietuvoje.

Publikacijos apie minėtas parodas yra gana vienpusiškos, jose pabrėžiama reprezentacinio renginio nauda. Tokie yra straipsniai ketvirtuo dešimtmečio periodikoje. Paprastai tai nedidelės apimties reportažai, skelbti JAV lietuvių išeivijos ir Lietuvos spaudoje dar vykstant parodoms. Šios publikacijos sudaro gerai parengtų ir nemažo atgarsio JAV auditorijoje sulaukusių pristatymų įspūdį. Reportažai pabrėžia nemenką parodų pasisekimą: piešiamas bendras ekspozicijų vaizdas, vardijamos apsilankusių oficialių pareigūnų pavardės, pateikiama žinių apie parduotų kūrinių skaičių, minimas Amerikos prekybininkų ketinimas užmegzti ryšius su Lietuvos tiekėjais. Čikagos „Fair“ prekybos centre (1, 2 pav.) 1935 m.

1. Parodos „The Fairy“ prekybos centre Čikagoje bendras vaizdas. 1935 m. sausis.
LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 216

sąsį veikusi paroda sulaukė bene didžiausio dėmesio (galbūt dėl mieste gyvenančios gausios lietuvių bendruomenės) ir atgarsio spaudoje (3 pav.). Gana tipišku glaustos informacijos pateikimo pavyzdžiu galima laikyti žinutę „Didelis lietuvių-estų parodos pasisekimas Čikagoje“, paskelbtą „Naujojoje romuvoje“ tų pačių metų vasario mėnesį:

„Sausio mėn. Čikagoje – vienoj didžiausių miesto centrų krautuvių buvo surengta lietuvių ir estų liaudies dirbinių paroda, kuri susilaukė didžiausio visuomenės susidomėjimo. Per savaitę parodą aplankė apie 45 000 žmonių. Smulkesni ir pigesni daiktai buvo išpirkti per kelias valandas po parodos atidarymo. Pirmą dieną buvo parduota prekių už daugiau kaip 500 dolerių. Taip parodai sekantis, krautuvės vadovybė nutarė įsteigti nuolatinį lietuviškų prekių skyrelį. Tam tikslui krautuvėj yra statomas lietuviško tipo namelis, kuriame bus išstatytos lietuviškos prekės.“¹

¹ Didelis lietuvių estų parodos pasisekimas Čikagoje (1935), 195.

2. Čikagos „The Fairy“ prekybos centro vitrina su Lietuvos ir Estijos dailiaisiais dirbiniais. 1935 m. sausis. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 217

Jau išsamesnis straipsnis apie tą pačią parodą „Lietuvos aide“ iškalbingu pavadinimu „Lietuvių liaudies meno paroda Čikagoje atnešė Lietuvai daug naudos“ atliko reikšmingą vaidmenį vėlesnių kartų dailės istorikams, vertinusiems tarpukario tradicinių dirbinių pristatymus JAV². Pasitikėdami šiame straipsnyje skelbta informacija ir nesigilindami į archyvinius šaltinius, kurie sovietmečiu galėjo būti nelengvai prieinami, XX a. antrosios pusės etnologai ir dailės istorikai perpasakodavo 1935 m. „Lietuvos aido“ publikacijoje išdėstytus faktus. Jais besąlygiškai rėmėsi ir „XX a. lietuvių dailės istorijos“ II tomo skyriaus apie liaudies meną autorė Zita Žemaitytė³. Kokią parodos naudą išvelgė anoniminis „Lietuvos aido“ straipsnio autorius? Svarbiausia, anot jo, Lietuvos vardas nuskambėjo Amerikos spaudoje, buvo atkreiptas dėmesys į savitą liaudies meną,

² Lietuvos liaudies meno paroda Čikagoje atnešė daug naudos (1935).

³ Korsakaitė, Kostkevičiūtė (1983), 38.

paroda sutelkė išeivijos lietuvius, priminė jiems tautines šaknis.

Vertinant parodų ciklą iš šių dienų pozicijų, kyla iki šiol neatsakyti klausimai: su kokiais sunkumais susidūrė parodų rengėjai, ruošdami parodas tolimoje Amerikoje, kokių tikslų jie siekė, ar buvo patenkinti rezultatais. Juolab kad tarpukariu Lietuvos tradicinių amatų plėtros entuziastai puoselėjo viltis savo gaminiais sužavėti kitų šalių vartotojus.

1934–1935 m. Lietuvos ir Estijos tradicines parodas JAV šiame straipsnyje bandoma nušviesti remiantis Lietuvos centrinio valstybės archyvo kelių bylų medžiaga⁴ – daugiausia tekstone, jų informaciją lyginant su ligšioline oficiozine parodų refleksija. Bylose saugomas susirašinėjimas tarp Lietuvos konsulato Amerikoje ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijos bei „Marginių“ bendrovės Kaune: ataskaitos, raštai, telegramos, sutartys tarp prekybininkų, Amerikos lietuvių laišakai Lietuvos ambasadoms Niujorke ir Čikagoje, diplomatų atsakymai į tuos laiškus, parodą fiksuojančios fotografijos, iškarpos iš Amerikos spaudos.

Parodų geografija

Kaip byloja parodų dokumentai, šio renginio iniciatorius buvo diplomatas Povilas Žadeikis⁵ (1887–1957), puoselėjęs idėją surengti trijų Baltijos

3. Parodos Čikagos „Fair“ prekybos centre reklama JAV lietuvių laikraštyje „Draugas“. 1935 01 17. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 130

⁴ Susirašinėjimas apie lietuvių liaudies parodą JAV, 1934–1936, Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau –LCVA), b. 383, ap. 10, b. 268; Spaudos atsiliepimai apie lietuvių liaudies parodą JAV, 1934–1936, LCVA, b. 383, ap. 10, b. 270.

⁵ Povilas Žadeikis (1887–1950) – diplomatas, politikas, karys savanoris. 1920–1921 m. Lietuvos misijos narys ir karinis įgaliotinis JAV. Nuo 1923 m. Lietuvos konsulas JAV, 1928–1934 m. konsulas Niujorke. 1935 m. paskirtas Lietuvos Respublikos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Vašingtone, šias pareigas ėjo iki mirties.

valstybių liaudies meno ir tradicinių amatų dirbinių parodas Amerikos miestuose. Latvijai atsisakius dalyvauti, diplomatas pradėjo derybas su Estijos konsulu Niujorke. Latvių atsisakymo priežastį galima tik numanyti. Greičiausiai juos sulaukė pragmatiški apskaičiavimai – didelės maito ir prekių gabenimo laivais išlaidos, paprastai lydinčios tolimuose kraštuose rengiamas parodas, abejonės dėl komercinės sėkmės. Juk 1939 m. pasaulinėje parodoje „Rytojas pasaulis“ Niujorke iš trijų Baltijos valstybių prisistatė vienintelė Lietuva, motyvuodama savo apsisprendimą dalyvauti ne tik šalies reprezentacija, bet ir gausios lietuvių išeivijos bendruomenės JAV poreikiais⁶.

P. Žadeikis buvo įsitikinęs, kad parodos gali būti gera lietuvių dailių dirbinių, kurių ketvirtą dešimtmetį amatininkystės organizatoriai karštingai ieškojo užsienio rinkų, reklama⁷. Tradiciniai dailieji dirbiniai buvo laikomi sritimi, turinčia didelių eksporto ir ekonominės naudos galimybių, todėl jų plėtra besirūpinanti bendrovė „Marginiai“ nuolat ieškojo prekybos partnerių Vakarų Europoje. 1933 m. bendrovė jau buvo užmezgusi ryšius su kai kuriomis Europos firmomis dėl pintų dirbinių (pirmiausia baldų), lininių krepšelių ir dirbtinių gėlių eksporto⁸. Žinodamas lietuvių gamintojų lūkesčius P. Žadeikis ne kartą argumentavo dailių dirbinių parodų rengimo būtinybę:

„Publicity“ lietuviybės, turizmo, bet pagrindinis tikslas yra bizniškas. <...> Juk kiekvienas ne be paaiškinimo supranta, kad mes su savo paroda nebūtume ėję į krautuvę, jei neturėtume tikslo parduoti arba tik prekių pavyzdžius parodyti. Tos žymios ypatos, kurios dalyvauja panašių parodų atidaryme, dalyvauja, suprantama, ne biznio sumetimais, bet socialiniais ir net asmeniškais. Prekyba galop yra viena iš formų socialinio bendravimo tarpe valstybių.“⁹

Dviejų Baltijos valstybių parodų organizatoriumi Lietuvos ir Estijos konsulai pasamdė šveicarų kilmės verslininką Louis Bonyhardą, Niujorke veikusios Šveicarų namų pramonės kompanijos (*Swiss Homework*

⁶ Lietuva New Yorke (1939), 60.

⁷ P. Žadeikio laiškas S. Lozoraičiui, 1935 02 01, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 48.

⁸ Užsienis susidomėjo mūsų pintiniais dirbiniais (1933), 8.

⁹ P. Žadeikio atsakymas į JAV lietuvių dr. A. Želvio laišką, 1934 12 23, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 79.

LOUIS BONYHARD.

RUTH DAHLBERG.

Both in native costume, hand-made pottery, each piece individually painted and fired; hand-carved wooden objects, bristles and old amber are among the most interesting displays to be found at the women's exhibit of Baltic arts and handicrafts at the First Kerm Co. store this week. Bonyhard, representing the Lithuanian and Estonian governments and in charge of the exhibit here, is shown telling Mrs. Dahlberg about the Seventeenth Century string of amber she is admiring.

Portraits Carved in Wood a Feature of Baltic Art

By GARNET WARFEL.

Hand-carved wooden objects of the best home and this exhibit every description including carved "photographs" are meeting its popularity with Detroiters above all other displays that go to make the exhibit.

Baltic exhibit of arts and handicrafts, being shown this week on the north floor of the First Kerm Co. store.

Charles (last) said: "I am sure about the booth are fascinated with the carvings that come naturally to the Lithuanians, many of whom have had no other teacher than a little guidance from the head of the family."

"People here know surprisingly little about Lithuania and Estonia," said Louis Bonyhard, commercial representative in America of these two countries, and manager of the exhibit. "Most Lithuanians can cast religious figures and drink holding about it, just like everyone here can spin a top. Most of the valuable crochets and images of saints that are found in Lithuania are done by people who live probably in

STAND FOR CARVINGS.

"I used to be that the smaller villages looked like photographers and some of the more skilled carvers set up as such. Bricks and grooves go to those places and stand for a 'carving' just like in other places they do for a painting."

Laurinkus is one of the country's outstanding carvers, and much of his work is included in the exhibit as well as pieces carved by his two small sons.

Second only to the wood in popularity is the display of amber. Detroiters are buying so many of the handsome amber brooches, beads, bracelets, etc., that another shipment had to be sent here.

"In Lithuania a girl's popularity is

is somewhat gauged by her amber," Bonyhard said. "Her boy friends give her amber as tokens of their affection and when she goes to church on Sunday she wears it all. Naturally the girl with the most amber is respected."

PASSANT WOMEN CLEVER.

The Lithuanian passant women are clever in all kinds of handwork and sewing and there are but few who do not possess a spinning wheel. In many homes they have their own looms, and the art items shown in the exhibit are unusual in the extreme. Some of them are made from designs painted by artists. The bristles displayed are of pine wood and bright colorings and are being bought by discriminating women for jackets to be worn with white skirts.

The same exhibit was shown in New York at B. Altman's, in Philadelphia at John Wanamaker's and in Chicago at Marshall Field & Co. Invitations to display the exhibit have been received from 41 other

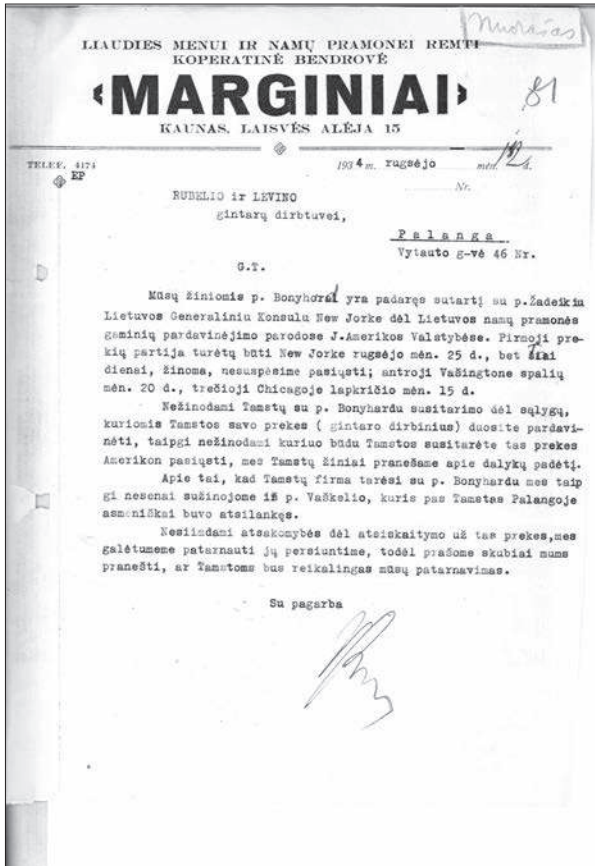
Company) komercijos atstovą, įgijusį patirties populiarinant ir pardavinėjant šveicarų tradicinių amatų dirbinius JAV. P. Žadeikis laiškuose Lietuvos institucijoms mini L. Bonyhardo planus pristatyti lietuvių dailiuosius amatus platesniu mastu¹⁰. 1934 m. rugsėjį Niujorke buvo pasirašyta sutartis su L. Bonyhardu, įpareigojanti jį pusę metų rūpintis Lietuvos ir Estijos namų pramonės dirbinių atranka ir pardavimu, atstovauti abiem šalims sudarant sandorius (4 pav.). „Marginių“ vadovai pritarė šiai sutarčiai, išvelgdami galimybę ją pratęsti net dvejiems metams. Pasirašius sutartį, L. Bonyhardas pradėjo ieškoti kontaktų su prekybininkais, galinčiais suteikti plotą ekspozicijoms 1934 m. rudens – 1935 m. žiemos sezonams.

Šveicarų verslininku pasitikėjo ne tik P. Žadeikis, jam negailėjo komplimentų ir kiti išsivijęs lietuvių veikėjai. JAV gyvenantis rašytojas Kazys Karpis (1895–1971) palankiai apibūdino L. Bonyhardą, išvydęs jį parodoje Klivlande:

„Ponas Bonyhard padarė jį mus nepaprastai puikų išpūdį. Tiesiog stebina jo atsi-

4. Straipsnis apie Lietuvos ir Estijos tradicinių dirbinių parodą laikraštyje „The Detroit News“, 1935 02 07. Nuotraukoje – parodų organizatorius Louis Bonyhardas su Amerikos este Ruth Dahlberg apžiūri lietuvių gintaro dirbinius. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 100

¹⁰ P. Žadeikio laiškas LR užsienio reikalų ministerijai, 1934 06 23, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 220.

davimas tai parodai, supratimas reikalų ir darbų, kuriuos jis dirba ir toks puikus atsiliepimas apie lietuvius ir Lietuvą, kartu su mūsų kaimynais estų tautą Estiją. <...> Jo darbas nepaprastai sunkus ir jis dirba beveik dieną ir naktį, kad tik tas darbas duotų daugiau naudos. <...> Jis labai smarkiai dirba lakstydamas, bandydamas priėti prie miesto veikėjų, įstaigų galvų, nes galite suprasti, kaip sunku prie jų priėti.¹¹

1934 m. vasarą L. Bonyhardas dvi savaites viešėjo Kaune, kur susitikęs su „Marginių“ bendrovės atstovais, susitarė dėl, jo nuomone, įdomiausių ir didžiausių paklausą galinčių turėti prekių, kurias keliomis siuntomis planuota atgabenti į Niujorką, Čikagą ir Vašingtoną. L. Bonyhardas buvo nuvykęs į Palangą, kur tarėsi su gintaro meistrais dėl dirbinių tiekimo. Apie tai liudija bendrovės „Marginiai“ raštas Rubelio ir Levino gintaro bendrovei Palangoje (5 pav.).

Per pusmetį įvairiuose prekybos centruose buvo surengta dešimt Lietuvos ir Estijos tradicinių

5. Bendrovės „Marginiai“ raštas Rubelio ir Levino gintaro dirbtuvei Palangoje.

1934 09 12. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 81

amatų parodų, kurios veidavo nuo savaitės iki dešimt dienų. 1934 m. parodos veikė Niujorke (1934 10 22–11 02; *Altman Brothers & Co* parduotuvė), Filadelfijoje (1934 11 07–17; *Strawbridge & Clothier* parduotuvė), Baltimorėje (1934 11 21–28; *Hutzler Brothers & Co* parduotuvė),

¹¹ K. S. Karpiaus laiškas P. Žadeikiui. Klivlandas, 1934 11 03, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 103.

Klivlande (1934 12 03–10; *The May & Co* parduotuvė), Pitsburge (1934 12 10–24; *Gimbel Brothers & Co* parduotuvė). 1935 m. parodų geografi- ja pratęsta Čikagoje (1935 01 12–21; *The Fairy Co* parduotuvė), Detroite (1935 02 02–09; *Kern & Co* parduotuvė), Deitone (1935 03 03–10; *Rike-Kumler & Co* parduotuvė), Kolumbe (1935 03 16–23; *Lazarus & Co* parduotuvė), Bruklina (1935 04 11–30; *Ledger & Co* parduotuvė).

Bruklinu užsibaigė dešimties parodų ciklas, kurį P. Žadeikis plana- vo pratęsti dar bent pusmečiui, apie ką liudija naujos sutarties projektas su L. Bonyhardu, parengtas dar vykstant parodomis. Po pusmečio parodų maratono, įvertinusi komercines renginio aplinkybes, rengti papildomas parodas atsisakė Estijos diplomatinė atstovybė JAV. L. Bonyhardas buvo suinteresuotas sutarties pratęsimu, tą liudija jo žmonos pastangos tartis su P. Žadeikiu tuo metu, kai L. Bonyhardas buvo išvykęs iš JAV. Vis dėlto sutartis nebuvo pratęsta, be to, P. Žadeikio entuziazmas besibaigiant pa- rodoms buvo priblėšęs, sprendžiant iš jo rašytų laiškų Lietuvos užsienio reikalų ministerijai ir „Marginių“ bendrovei. Minėtuose laiškuose diplo- matas prašo stabdyti naujai parengtą (jau septintą) dirbinių siuntą arba gvildena finansines parodų peripetijas. Visa tai kalba apie neišsipildžiu- sius parodų iniciatoriaus lūkesčius.

Dirbiniais rūpinosi bendrovė „Marginiai“

Pagrindinė eksponatų tiekėja šioms parodomis buvo bendrovė „Margi- niai“ (įk. 1930), organizavusi tradicinių dirbinių gamybą ir pardavimą. Bendrovės įstatuose buvo akcentuojama ne tik tradicijų tąsa, bet ir eko- nominė nauda Lietuvai. Išplėtota namų pramonė turėjo aprūpinti darbu tūkstančius kaimo žmonių, sudaryti sąlygas Lietuvai „išeiti į pasaulinę rinką ir turėti iš to neapsakomai daug naudos“¹².

Parodos JAV buvo pirma svarbi proga „Marginiam“ įtvirtinti savo pozicijas. Per ketverius gyvavimo metus bendrovei dar neteko da- lyvauti tokios apimties parodose-mugėse, kurių JAV surengta net dešimt (6 pav.). Dokumentai patvirtina, kad rengėjų bendradarbiavimas su

¹² Liaudies menui ir namų pramonei remti bendrovės „Marginiai“ įstatai (1930), 3.

6. Parodos vaizdas Filadelfijos „Strawbridge & Clothier“ parduotuvėje. 1934, lapkritis. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 220

bendrove iš pat pradžių nebuvo sklandus. Šiuose pristatymuose bendrovė dalyvavo ne savo noru, o aplinkybių verčiama, paklusdama nurodymams iš aukščiau. Iš pelno dalies ji turėjo mokėti atlyginimą L. Bonyhardui, padengti jo kelionių į Lietuvą išlaidas. Peržvelgus 1934–1936 m. tarptautinių renginių archyvinis dokumentus, krinta į akis tai, kad tuo metu „Marginiai“ tiesiog buvo apgulti aukštesnių institucijų nurodymais pateikti audinių, juostų ir drožinių įvairiems užsienio renginiams „propagandos tikslais“¹³. Tarp tokių renginių, kuriems „Marginiai“ pristatė dirbinius, buvo 1935 m. liaudies šokių šventė Londone, 1935 m. pasaulinė paroda Briuselyje, kurioje Lietuva nedalyvavo, tačiau prisistatė Belgų-lie-

¹³ Susirašinėjimas apie parodas užsienyje ir Lietuvoje, 1933–1936, LCVA, b. 383, ap. 10, b. 277, l. 8, 30, 33, 59, 106.

tuvių prekybos rūmų standu¹⁴, 1935 m. Baltijos šalių liaudies meno paroda Paryžiuje, 1936 m. tarptautinė Šiaurės Europos prekybos ir pramonės paroda Osakoje, į kurią Lietuva dar siuntė plakatus, knygas ir fotografijas, 1936 m. Vienos mugė. Iškilus Lietuvos reprezentavimo tarptautiniu mastu būtinybei, Lietuvos vyriausybė visuomet rėmėsi „Marginiais“ – pagrindine tautinio stiliaus dirbinių gamybos ir prekybos koordinavimo įmone. Jos pateikti dailieji dirbiniai suteikdavo tautiškumo bet kuriai, net ir ne-specializuotai ekspozicijai.

„Renkame dirbinius, – tvirtino „Marginių“ atstovas 1934 m. rugsėjį, vėluojant parengti pirmą dirbinių siuntą į Niujorką. – Mums sunku parūpinti pakankamą kiekį, nes visi mūsų dirbiniai gaminami kaime, namų pramonės būdu. Kol iš gamintojų juos gauname, praeina daug laiko.“¹⁵ Kad ir vėluodami iš Kauno į Ameriką keliavo būsimų parodų eksponatai: lietuvių moterų tautiniai kostiumai, audiniai, medžio drožiniai, gintaro dirbiniai, lėlės tautine apranga.

Dėl vėluojančių siuntų teko nukelti pirmosios parodos Niujorke atidarymo datą net dešimčiai dienų, kas buvo neįsivaizduojama Amerikos versle, ypač atsižvelgiant į palankias lietuviams sutarties sąlygas, kai prekybos centrai suteikdavo nemokamas patalpas, parduotuvės vitriną, reklamą, atidarymo vaišes ir kita.

Sulaukus pirmos eksponatų siuntos parodos organizatorių laukė nusivylimas. „Marginių“ atstovai nesilaikė susitarimo sudarydami kolekciją – atsiuntė arba ne tuos dirbinius, arba ne tokiais kiekiais, dėl kurių L. Bonyhardas buvo susitaręs vasarą viešėdamas Kaune. „Marginių“ vadovai teisinosi, kad šį kartą siuntė tai, ką turėjo. P. Žadeikis piktinosi: „Prekių pristatymas laiku – viena iš gero biznio sąlygų, – rašė jis. – Privalėjote siųsti ne tai, ką turėjote, bet ką Bonyhardas atsirinko ir dėl ko sutarėte.“¹⁶

Rengdamas lietuvių ekspozicijos koncepciją, L. Bonyhardas pa-geidavo ir muziejinių tautodailės eksponatų. Nacionalinis muziejus

¹⁴ Užsienio reikalų ministerijos raštas bendrovei „Marginiai“, 1935 06 08, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 274, l. 8. Rašte tvirtinama, kad Briuselio pasaulinei parodai, Lietuvos standui, iš bendrovės buvo paimta dirbinių už 692,90 Lt.

¹⁵ „Marginių“ vadovybės laiškas P. Žadeikiui, 1934 09 12, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 179.

¹⁶ P. Žadeikio raštas Užsienio reikalų ministerijai, 1934 10 05, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 14.

PITTSBURGH POST-GAZETTE: WEDNESDAY, DECEMBER 12, 1934

Looking for a
Christmas Gift
That's Different?

then visit the
baltic
exhibit
of
Estonian and Lithuanian
Handcrafts and Art

From the Baltic Exhibit: Hand carved figure of Lithuanian Villager.

You'll find a fascinating variety of most unusual gifts. Firnstance, dattling little wooden toys (15c ea.); hand knitted dolls in native costumes (1.75); beautiful amber crosses (50c) made of genuine cloudy or clear amber; hand tooled leather stamp holders (30c) gay knitted gloves, 1.95 pr., and hosts of other glorious, colorful, hand made exciting gifts!

Baltic Exhibit
2nd Floor

GIMBELS

7. Reklaminiis skelbimas Pitsburgo laikraštyje „Pittsburgh Post-gazette“, 1934 12 12. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 175

nederančios liemenės ir galionai¹⁷. M. Avietėnaitė net kelis kartus laiškuose aiškino, kad prie tautinių drabužių atrankos prisidėjo didžiausi šios srities specialistai ir netgi pasitelkė muziejininko Pauliaus Galaunės

Tartu atsiuntė tokių dirbinių, o Čiurlionio galerija atsiskė juos skolinti. P. Žadeikį tai piktino. Ir nors Užsienio reikalų ministerijos Spaudos biuro viršininkė Magdalena Avietėnaitė ne kartą teisingo muziejininkus teigdama, kad paroda komercinė ir muziejiniai eksponatai ne ką prisidėtų prie finansinės sėkmės, tokie argumentai P. Žadeikio neįtikino, sprendžiant iš to, kad jis ne kartą raštu liejo nuoskaudą dėl muziejininkų abejingumo.

Susidaro įspūdis, kad P. Žadeikis įdėjo daug širdies į parodų JAV rengimą. Jis išgyveno dėl vėluojančių siuntų ar per mažo dirbinių skaičiaus, taip pat eksponatų kokybės. Tai jam nepatiko lėlės tautiniais drabužiais, kurioms, anot jo, trūko „lieknumo ir meniškumo“, tai jis suabejodavo tautinių drabužių autentiškumu, ypač, jo nuomone, kostiumus darkė su namų darbo audiniais

¹⁷ P. Žadeikio raštas Užsienio reikalų ministerijai „Dėl kostiumų ir lėlių parodoms“, 1934 10 26, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, p. 149.

nuomonę, kad jis išsklaidytų P. Žadeikio abejones dėl lietuviškos aprangos. Tautiniai kostiumai – parodos akcentas – nuolat buvo papildomi. Tarp jų buvo ir itin senų, sukomplektuotų iš kelių valstiečių kartų vilkėtų drabužių. Jie buvo neparduodami, todėl M. Avietėnaitė erzino P. Žadeikio klausimai apie kostiumų kainą. Ji labai pasipiktino, kai vienas tautinis kostiumas buvo parduotas.

Archyvų dokumentuose lietuvių dirbiniai dažnai lyginami su estų ir visą laiką lietuvių nenaudai. Estų kolekcija buvo net tris kartus didesnė, ji kruopščiau atrinkta – joje daugiau paklausą turinčių gražių lėlių, raštuotų mezginių (pirštinių, šalikų, kepuraičių), metalo dirbinių, estai turėjo muziejinių dirbinių skyrelį. L. Bonyhardas buvo tos nuomonės, kad lietuvių kolekcija nėra aukšto lygio. „Trūksta prekių ir rinkinys yra prastas, išskyrus gintaro rinkinį. Per aukštos dirbinių kainos“, – apibendrino jis ataskaitoje parodą Baltimorėje¹⁸. Naujos sutarties projekte (kuri taip ir nebuvo pasirašyta) vienas L. Bonyhardo reikalavimų „Marginiams“ buvo perpus sumažinti dirbinių kainas, tam bendrovės atstovai Kaune neprieštaravo.

Amerikiečių reakcija į lietuviškus dirbinius

Parodų karuselei įsisukus, reikalai taisėsi. Ekspozicijos buvo gausesnės, kruopščiau parengtos, dirbiniai pasiekdavo Ameriką laiku. Reprezentacinė parodų dalis pranoko lūkesčius. „Ieškote neįprastos Kalėdų dovanos? Tuomet apsilankykite Baltijos šalių – Lietuvos ir Estijos – rankdarbių ir dailės parodoje“, – kvietė reklama (7 pav.). Amerikos spauda gyrė ir išmoningai reklamavo baltijiečių dirbinius, siūlydama „neįprastoje“ parodoje įsigyti kažką ypatingo – spalvingų megztų pirštinių, medinių žaislų, dirbinių iš skaidraus ir padūmavusio gintaro. „Viskas rankų darbo – juvelyrika, audiniai, mezginiai, odos ir medžio dirbiniai“, – eksponatų unikalumą gyrė reklaminiai pranešimai amerikiečių spaudoje (8, 9 pav.).

Į spaudoje paviėšintus parodų atidarymus suplėsdavo minios žmonių, ypač Amerikoje gyvenančių lietuvių ir estų, juose dalyvaudavo aukšti

¹⁸ L. Bonyhardo ataskaita apie parodą Baltimorėje, 1934 11 27, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 117.

*The Detroit Free Press
1935. 2. 10. 1908*

KERN'S
WOODWARD AT GRATIOT

**EXHIBIT
and
SALE**

**Baltic Arts and
HANDICRAFTS**

Organized and Sponsored
by the Governments of

Lithuania and Estonia
at KERN'S, February 2 to 9... Ninth Floor

Acclaimed as the finest handicraft exhibit ever assembled, this collection will have its first and only showing in Detroit at KERN'S. Ten thousand pieces—all handmade—typifying the artistry of Lithuanian and Estonian peasantry and the old-world art schools of these two countries. Also included are a number of priceless museum pieces dating back as far as the Sixteenth Century.

Priced Attractively, from 25c to \$150

JEWELRY World-famous collection of Lithuanian amber and hand-wrought silver filigree.	WEAVINGS Ancient designs brilliantly hand-woven in rags, linens, cottons and fabrics.	KNITTINGS Gay, vivacious patterns carried out in hand-knit wools, yarns, scarfs, caps, gloves.
WOODCARVINGS "Dresses in Wood" carved by peasants from living models. Also boxes and toys.	LEATHERS Hand-tooled boxes, desk sets and other pieces from the art school at Tallinn.	EMBROIDERIES Antique and modern pieces done with painstaking care—table linens, scarfs, pillowcases.

KERN'S—NINTH FLOOR

*The Detroit News
1935. 2. 10. 1908*

You are invited to attend the
formal opening of an annual

BALTIC EXHIBIT
OF NATIONAL HANDICRAFT AND ART

under the auspices of the
LITHUANIAN AND ESTHONIAN GOVERNMENTS

Saturday at 2 P. M.
KERN'S—NINTH FLOOR

The governments of Lithuania and Esthonia have organized and sponsored this exhibit of native hand work, and displays from these famous art schools.

In the presence of Antanas Kalvaitis, Lithuanian Consul in Chicago; the local Lithuanian Consul representative, Mr. Joseph P. Urvick, and Mr. Bronkard, commercial representative of these two governments, the exhibit will be formally opened by

HON. FRANK D. FITZGERALD, gov. HON. FRANK COUZENS, mayor, in
answer, in the name of the State of
Michigan

and assisted by other leading citizens

This colorful and interesting collection has its first and only showing in Detroit at this store. Included are museum pieces from the 16th and 17th centuries, and modern work in linens, laces, scarfs, pottery, shawls in gorgeous colorings, hand-tooled leather, draperies, wood carvings and many other pieces—all hand-made.

8. Reklama Detroito laikraštyje „The Detroit Free Press“ apie parodą „Kerns and Company“ parduotuvėje. 1935 02 03. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 109
9. Parodos reklama „The Detroit News“. 1935 02 01. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 115

pareigūnai – valstijų gubernatoriai, miestų merai, diplomatinių atstovybių darbuotojai, universitetų rektoriai, prekybininkai, Bažnyčios atstovai. Tokiu būdu Baltijos šalių tautodailės parodoms buvo suteikiamas tarptautinio politinio ir prekybinio bendradarbiavimo turinys. Šiandien sunku įsivaizduoti, kad į prekybos centre rengiamos mažos šalies dirbinių mugės atidarymą atvyktų aukščiausi valstijos asmenys, demonstruodami savo palankumą estų ir lietuvių kilmės JAV piliečiams bei jaunosms Baltijos valstybėms. Prieš kiekvieną atidarymą viešbučių restoranuose prekybos centro atstovai surengdavo vaišes, paskui renginys persikeldavo į parduotuvę, ten buvo sakomos iškilmingos kalbos, atliekamos muzikinės programos. Kultūrinė veikla nenutrūkdavo per visą parodos laiką. Lie-

10. JAV lietuvių visuomenės veikėjo Kazio Karpiaus žmona Ona Karpienė (Anna Karpus) Klivlando prekybos centre „The May Co“ pristato lankytojoms lietuvių medžio dirbinius. 1934 12 03. LCVA, f. 383, ap. 10, b. 270, l. 218

tuvos ambasados darbuotojai konsultuodavo pirkėjus, skaitė paskaitas apie lietuvių tautodailės savitumą (10 pav.). Ekspozicijos buvo įtrauktos į mokyklų ekskursijų maršrutus. Paroda paprastai trukdavo savaitę, kai kuriais atvejais jos laikas buvo pratęsimas dar kelioms dienoms. Po pasisekimą turėjusios parodos Čikagos „Fairy“ prekybos centre net buvo atidarytas nuolatinis lietuvių ir estų dirbinių prekybos skyrelis. Apie jo tolesnę veiklą nepavyko rasti duomenų. Greičiausiai jo veikla nunyko kartu su nutrūkusiomis dirbinių siuntomis iš Kauno.

Amerikos spaudoje pasirodydavo ir reklaminių pranešimų, ir išsamesnių straipsnių, pabrėžiančių lietuvių ir estų liaudies meno savitumą. Nors spaudos dėmesio sulaukdavo abiejų tautų eksponatai, vis dėlto dažniausiai juose minimi lietuviški drožiniai, gintaras ir kaimo audiniai.

Korespondentas Garnetas Warfelas laikraštyje „The Detroit News“ su nuostaba konstatavo, kad iš medžio išdrožtų žmonių atvaizdų autoriai – eiliniai talentingi lietuviai kaimiečiai, niekur šios specialybės nesimokę, o drožybos įgūdžius perėmę iš šeimos vyresniųjų¹⁹. Spaudoje L. Bonyhardas dalijosi įspūdziais apie drožybos svarbą Lietuvos kaime, minėjo lietuvaikių merginų tradiciją nešioti gintarinius papuošalus, pasakojo amerikiečiams apie nagingų kaimo moterų audžiamus margaspalvius audinius.

Prekybininkai neretai klausinėjo apie galimybes importuoti lietuviškus dirbinius didesniais kiekiais. Vadinasi, bandymas sužavėti amerikiečius tradicinių amatų savitumu pasiteisino.

Komerciniai nuostoliai ir parodos rengėjų įžvalgos

Komercinė nauda buvo viena parodos rengimo paskatų, turėjusių atverti lietuviškiems dirbiniams kelius į tarptautinę areną. Gausiai į prekybos centrą suplūdę pirkėjai, tarp kurių daugiausia būta Amerikos lietuvių ir estų, stengdavosi kažką įsigyti. Ir tie skaičiai tikrai buvo nemenki. Štai parodą Filadelfijoje per dešimt dienų aplankė 25 tūkst. pirkėjų, kurie įsigijo prekių už 2 tūkst. dolerių. Parduotuvės savininkai užsisakė papildomai lininių audinių ir servetėlių, medžio statulėlių ir klumpių. Beveik visi rankų darbo audiniai buvo išpirkti. Mažiausią paklausą turėjo medinės dėžutės, greičiausiai išpirkdavo originalias medžio statulėles ir pigesnius gintaro dirbinius.

Vis dėlto komercinė parodų pusė pakišo koją tolesnei prekybai lietuviškais dirbiniais. Baigiantis sutarčiai su L. Bonyhardu, susumavus išlaidas (pašto ir prekių siuntimo, maito mokesčius), paaiškėjo, kad parodos buvo nepelningos. Išskyrus P. Žadeikio ataskaitose Užsienio reikalų ministerijai akcentuojamą Lietuvos garsinimą, patriotinių jausmų tarp Amerikos lietuvių žadinimą ir tarptautinių ryšių stiprinimą, parodos nešė nuostolius. Tai ir lėmė parodų ciklo baigtį. Iki tol turėjęs vilčių pratęsti parodas P. Žadeikis nuo 1935 m. gegužės mėn. raštuose Užsienio reikalų

¹⁹ Warfel (1935).

ministerijai nuolat teiraujasi apie galimybę iš užsienio spaudai skiriamų lėšų padengti parodų finansinį (618 dolerių) nuostolį:

„Dėl keletos nepramantų sunkenybių (parinktų prekių defektai, netikėtai didelės transporto išlaidos ir aukšti parduodamų prekių muitai) mūsų originalūs apskaičiavimai neišsipildė ir rezultate parodų dalyviams tenka susidurti su tūlu biznišku deficitu. Tas bizniškas deficitas betgi su kaupu atsveriamas apturėtos „publicity“ kainos. Bizniškąjį deficitą, be abejo, turėtų padengti „Marginių“ bendrovė, nes Generalinis Konsulas per Užsienių reikalų ministeriją buvo įspėjęs, kad nesiima bizniškos atsakomybės. Betgi iš kitos pusės, nėra moralinio pagrindo suversti visa biznišką atsakomybę „Marginiams“, kurie padėjo Konsului atlikti didelį ir pasėkmingą „publicity“ darbą Amerikoje. Teisybė reikalauja, kad dalį deficito padengtų vyriausybė iš sumų, skiriamų kultūrinei propagandai užsieniuose. <...> Aš čia neminiu tų vargų ir rūpesčių, kuriuos teko turėti to sumanymo organizatoriams. Aš betgi noriu kreipti pono Ministerio dėmesį į tai, kad parodų sumanytojai ir vykdytojai nebūtų baudžiami moraliai ir pinigaiškai.“²⁰

Diplomato prašymai, matyt, įkyrėjo užsienio reikalų ministrui Stasiui Lozoraičiui, ką liudiją jo ranka impulsyviai rašytas piktokas raštelis M. Avietėnaitėi: „Kada mes išmoksime kontroliuoti spaudai skiriamus kreditus?“ Ilgai tylėjusi M. Avietėnaitė 1935 m. pabaigoje teikėsi atsakyti į P. Žadeikio prašymus, teisindamasi laukusi metų galo, ar neatsiras papildomų lėšų parodų finansiniams nuostoliams padengti. Deja, jos teigimu, lėšų neatsirado.

Kaip matome, komercinės naudos parodos JAV neatnešė, o skirti papildomą paramą parodų tęsiniai ar padengiant materialinius nuostolius Lietuvos vyriausybė neketino. „Marginių“ atstovai priėjo prie išvados, kad bendrovė finansiškai nepajėgi rengti parodų tolimoje šalyje, o vyriausybės atstovai nebuvo nusiteikę išlaidauti dėl šalies tolesnės reprezentacijos JAV. Tam tikslui pakako tarptautinių parodų Europoje.

Dar vykstant dailiųjų dirbinių parodoms JAV, P. Žadeikis bandė apibendrinti patirtį ir brandino tolesnį lietuviškų dirbinių eksporto

²⁰ P. Žadeikio raštas „Dėl kredito spaudos reikalų“ S. Lozoraičiui, 1935 12 04, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 101.

reformos planą, kurį, įvardijęs „Lietuvos rankdarbių gamybos ir eksporto reikalų“, siuntė Užsienio reikalų ministerijai.

„Ką daryti kad lietuvių rankdarbiai apsimokėtų?“, – klausė P. Žadeikis ir vardijo savo prielaidas: a) gaminti griežtai pasirinktus dirbinius, atsikratyti balasto, eikvojančio laiką ir energiją; b) dailiuosius dirbinius tobulinti ir gaminti masiniu būdu; c) lininių rankdarbių matmenis ir raštus pritaikyti prie amerikiečių grožio standartų; d) brangesnius dirbinius keisti pigesniais; e) iš meistrų reikalauti naujų rankdarbių raštų; f) parodas JAV rengti kartu su kitomis valstybėmis (Suomija, Norvegija); g) Kaune įsteigti eksporto agentūrą, kurios komercijos atstovas rūpintųsi prekių eksportu į Ameriką. Tad, P. Žadeikio nuomone, geresnių rezultatų tarptautinėje arenoje galima pasiekti tik gaminant komerciškai paklausius dirbinius ir jų eksportą patikėjus tam tikslui įkurtai specializuotai institucijai.

Patariamų Lietuvos dailiųjų dirbinių kūrėjams negailėjo ir kiti Lietuvos ambasados darbuotojai. Štai Lietuvos diplomatas Čikagoje Antanas Kalvaitis siūlė dirbinių gamybą Lietuvoje išskirti į meninę sritį („artistinius dirbinius: stovyklės, gintaro dirbinius – čia mes neturime konkurencijos“) ir masinę produkciją („maži ir pigūs dalykėliai: audiniai, margučiai, klumpės, dėžutės“). Masinių suvenyrų srityje, anot A. Kalvaičio, konkuruotume su Japonija, Čekoslovakija, turėtume derintis prie neaukštų jų dirbinių kainų²¹.

Iš šių samprotavimų galima spręsti, kad diplomatinio korpuso darbuotojai ir ateityje puoselėjo viltis reprezentuoti Lietuvą etnografinio stiliaus dirbiniais.

Išvados

Lietuvos ir Estijos tradicinių amatų dirbinių parodos 1934–1935 m. JAV buvo reikšmingas, nemenko tarptautinio dėmesio sulaukęs renginys. Pagal savo apimtį tai buvo didžiausias lietuvių etnografinių dirbinių prista-

²¹ Pabaltijo rankdarbių paroda Čikagoje. A. Kalvaičio raštas, 1935 01 21, LCVA, f. 383, ap. 10, b. 268, l. 65.

tymas tarptautinėje arenoje per visą nepriklausomybės laikotarpį. Išlikę rašytiniai šaltiniai ir archyviniai dokumentai ryškina dvi to paties reiškinio puses – reprezentacinę, susijusią su tarptautiniu šalies vardo bei tradicijos garsinimu, ir nematomą, užkulisinę, nušviečiančią vidines parodų rengimo peripetijas. Vieni tekstai (atsiliepimai Lietuvos spaudoje) rašyti viešajai erdvei, informuojantys apie parodas, siekiantys pagrįsti jų reikalingumą, sukelti skaitytojų pasididžiavimą savo šalimi, kiti (archyvuose saugomi laišškai, institucijų raštai) – vidaus vartojimui, dalykinės informacijos sklaidai. Nekyla abejonių, kad kiekvieną reikšmingesnį valstybės kultūros įvykį lydi tiek viešieji, tiek vidaus vartojimui skirti tekstai ir, norint išsamiau iširti įvykį, reikia pažinti abi rašinių grupes.

Šiuo straipsniu bandyta į žinomą ir stereotipais apaugusį kultūros įvykį pažvelgti kitu žvilgsniu, iš rengėjų pozicijos. Todėl daugiausia dėmesio buvo skiriama archyviniams dokumentams, kurie suteikė žinių ne tik apie parodų rengimo virtuvę, bet ir tuometinę tarptautinės reprezentacijos sampratą, tarpukario diplomatų laikyseną, pareigos supratimą, jų apmąstymus apie tradicinių amatų perspektyvas. Kartu rekonstruota iki šiol Lietuvos dailėtyroje paviršutiniškai nušviesta parodų ciklo eiga, surinkti, apibendrinti ir patikslinti duomenys apie parodų skaičių, datą ir vietą.

Archyviniai dokumentai atskleidžia įtampą tarp parodos rengėjų (Lietuvos diplomatų JAV) ir tiekėjų (dailiųjų dirbinių plėtros organizatorių Kaune), kuri kilo dėl ketvirtame dešimtmetyje bendrovėje „Marginiai“ egzistavusių dailiųjų amatų gamybos trūkumų – stichiško planavimo, komercinio aspekto ignoravimo, pigesnių, masiškai gaminamų dirbinių stokos. Šie trūkumai patvirtina lietuvių nepasiruošimą didelės apimties dirbinių parodoms-mugėms, kurias reikia nuolat papildyti naujomis, komerciškai patraukliomis prekėmis. Taip pat kelia klausimus – kodėl Lietuvos spauda laikėsi vienpusiškos pozicijos, atspindėjo tik teigiamą parodų aspektą, neanalizavo diplomatų laiškuose minimų dailiųjų dirbinių plėtros kliuvinių, kurių įveikimas galėjo atnešti teigiamų pokyčių? Greičiausiai nesklandumų viešinimas nebuvo tų publikacijų tikslas, be to, būtų pakenkęs teigiamam parodos įvaizdžiui, galėjo sukelti abejonių brangaus reprezentacinio projekto tikslingumu.

Straipsnio autorės įsitikinimu, anuometinėmis dailiųjų dirbinių gamybos ir koordinavimo sąlygomis lietuvių gamintojai neturėjo galimybių užpildyti tolimą Amerikos rinką tautinio stiliaus dirbiniais ir gauti iš to didelę komercinę naudą. „Marginių“ bendrovė gyvavo tik ketvertą metų, jos veikla daugiausia rėmėsi individualia meistrų kūryba, nebuvo kreipiama serijinės gamybos linkme. Kita vertus, šių parodų organizatorių siekiai nutiesti kelius į Amerikos žemyną gali stebinti drąsa ir idealizmu net ir visko mačiusią šiandienos Lietuvos visuomenę. Apžvalga patvirtina, kad tekstai gali formuoti visiškai skirtingą to paties reiškinio vaizdą. Tačiau, norint susidaryti visapusišką įspūdį, pravartu susipažinti su visais požūriais.

Šaltiniai ir literatūra

- Antradienį Chicagai atsivers durys į naują, bet gražų pasaulį, *Naujienos*, 1935 01 10.
- Didelis lietuvių-estų parodos pasisekimas Čikagoje, *Naujoji romuva*, 1935, nr. 8, p. 195.
- Fenley J., Strangest colors put together into beautiful designs by peasant's nimble fingers, *Chicago American*, 1935 01 15.
- Iš Lietuvos liaudies dirbinių parodos Čikagoje, *Lietuvos aidas*, 1935 01 24.
- Korsakaitė I., Kostkevičiūtė I. (sud.), *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, II t., Vilnius, 1983.
- Liaudies menui ir namų pramonei remti bendrovės „Marginiai“ įstatai*, Kaunas, 1930.
- Lietuva New Yorke, *Vairas*, 1939, nr. 3, p. 60
- Lietuvių ir estų paroda Detroite, *Lietuvos aidas*, 1935 02 27.
- Lietuvos ir Estijos paroda, *Dirva*, 1935 01 19.
- Lietuvos liaudies meno paroda Čikagoje atnešė daug naudos, *Lietuvos aidas*, 1935 02 07
- Lietuvos-Estijos paroda sutraukė minią žmonių, *Naujienos*, 1935 01 14.
- Local display of Baltic art and handicrafts is causing great interest, *The Chicago Daily*, 1935 01 15.
- Pranešėjas, Kritikos balsas apie Lietuvos-Estijos parodą, *Naujienos*, 1935 02 17.
- Pratęsta Pabaltės paroda, *Draugas*, 1935 01 19.
- Sveikinimas valstybės Prezidentui iš Čikagos, *Lietuvos aidas*, 1935 01 23.

Tūkstančiai tebelanko Lietuvos-Estijos parodą Fair krautuvėj, *Naujienos*, 1935 01 16.
Užsienis susidomėjo mūsų pintiniais dirbiniais, *Ūkininko patarėjas*, 1933, nr. 49, p. 8.
Warfel G., Portraits carved in wood a feature of Baltic art, *The Detroit News*, 1935
02 07.

Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė

Tracing an Exhibition: Texts on Lithuanian and Estonian Traditional Handicraft Exhibitions in the USA, 1934–35

Summary

Back in 1934–35, fairs of Lithuanian and Estonian traditional handicrafts were held in supermarkets of some American cities. This was one of the brightest interwar cultural events, the most detailed presentation of ethnographic items in the history of independent Lithuania, which drew international attention to our country. The article reconstructs the course of the exhibitions based on the material of several files kept at the Lithuanian Central State Archives and compares it with the texts published in the press of the time. The publications in the periodicals highlight the representative aspect of the exhibitions related to the proclaiming our country's name on the international scale, whereas the archive documents reveal even not so smooth preparation details of these exhibitions.

Initiator of the exhibitions was Povilas Žadeikis (1887–1957), the Lithuanian diplomat in New York and later in Washington. He cherished an idea of organizing exhibitions of national handicrafts of the three Baltic countries in American cities. But Latvia refused to take part in the event. Within the half-year, ten exhibitions of Lithuanian and Estonian traditional handicrafts were organized in supermarkets of the USA's larger cities (New York, Philadelphia, Baltimore, Pittsburgh, Chicago and others), and stayed open from one week to ten days. Louis Bonyhard, the Commerce Representative of the *Swiss Homework Company* operated in New York, took care of the organization of the exhibitions. On the Lithuania's side, the main supplier of the exhibits was the *Marginiai* Company functioning in Kaunas since 1930. Although the exhibitions were successful and attracted crowds of people, commercially they were loss-making due to the duty tax and transportation costs of the exhibits.

The article presents the course of this exhibition series, which so far has been known only fragmentarily in Lithuanian art criticism, provides the data on the number, dates and locations of these exhibitions, while at the same time focusing on the organizers' position, the difficulties and experiences they faced while organizing the event, and whether they were satisfied with the results. The archive documents disclose even some weaknesses of the handicraft production in Lithuania of the 1930ies, such as spontaneous planning, neglecting the commercial aspect and shortage of cheaper items of mass production. A conclusion is made that due to the production and coordination conditions of the handicrafts back in the interwar Lithuania, craftsmen had

no possibilities to enter the far-away American market with national style handicraft items and compete with cheaper ethnographic products of other countries. On the other hand, the organizers' aspirations and courage to pave the way to the American continent comes as a surprise even today.